

Delaktighet och inflytande i skola

Barn- och ungdomsförvaltningen
2023

Innehåll

1.	Inledning	3
2.	Delaktighet och inflytande	3
2.1.	Mål	4
3.	Huvudmannens ansvar	4
4.	Delaktighet och inflytande i Alingsås kommunala skolor	5
4.1.1	Samverkan med hemmet för och genom ökad delaktighet och inflytande	7
4.2.	Nyckeltal	8
4.2.1	Nyckeltal inflytande	9
4.2.2	Information om utbildningen	10
5.	Sammanfattning	12

1. Inledning

Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar aktivt för elevers delaktighet och inflytande i skolan. Både skollag och läroplan betonar skolans uppdrag att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Skolans demokratiska uppdrag riktar sig till eleverna här och nu men tar också sikte på deras framtid som demokratiska medborgare. Dessutom finns det bättre förutsättningar att utveckla verksamheten när elevers perspektiv tillvaratas. Arbeta med elevers delaktighet och inflytande tillsammans med samverkan mellan hem och skola är viktiga aspekter av skolans kvalitets- och utvecklingsarbete.

I denna rapport beskriver Barn- och ungdomsförvaltningen huvudmannens ansvar för arbetet med delaktighet och inflytande, enheternas arbete inom området samt redovisar ett nuläge utifrån de mål som Barn- och ungdomsnämnden beslutat om i Budget och i huvudmannens kvalitetsarbete.

2. Delaktighet och inflytande

Rätten till delaktighet gäller alla barn, enskilda och som grupp, oavsett ålder eller bakgrund. Det innebär att barn har rätt till information, rätt att komma till tals och bli lyssnad på samt rätt till inflytande utifrån ålder och mognad och rätt till återkoppling. Det räcker inte att enbart lyssna på barnet. När barnet är i stånd att bilda sig en egen uppfattning måste barnets åsikter också noga beaktas enligt barnkonventionen. Alla elever i grundskola och anpassad grundskola räknas som barn och har rätt att få fullständig och åldersanpassad information om sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter, hur deltagandet ska genomföras, vad syftet är, samt i vilka delar deras åsikter kommer tillmätas betydelse. Av respekt för barnet är det viktigt att klargöra hur barnets åsikter och erfarenheter kommer att beaktas och vilka andra faktorer som påverkar ett beslut.

Barnkonventionen som särskilt betonar rätten till delaktighet och inflytande ligger till grund för både skollagen och läroplanerna som betonar skolans uppdrag att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.

Det finns stora vinster med tydliga strukturer för elevers rättigheter i skolan, i synnerhet rätten till delaktighet. Det är ett av skolans grunduppdrag och om elever får vara delaktiga i, och ha inflytande över, arbetet i skolan ger det bättre kunskapsresultat, demokratisk kompetens och välmående hos eleverna. När skolan bedriver ett tydligt värdegrundsarbete stärks förtroendet för samhället och känslan av utanförskap minskar hos eleverna. Det kan därför räknas som en viktig brottsförebyggande insats. När elever upplever att de blir lyssnade till och när de själva får vara med och ta beslut minskar risken för utanförskap. Samtidigt ökar acceptansen för de beslut som fattas. En förutsättning för ett välutvecklat och inkluderande arbete för delaktighet i skolan är att både personal och elever har kunskap och

förståelse för barnkonventionen och barnrättsarbete. Det krävs för att kunna omsätta rättigheterna i praktiken.

2.1. Mål

Mot bakgrund av behovet av att både säkerställa och utveckla elevers delaktighet och inflytande i skolan har både Kommunfullmäktige och Barn- och ungdomsnämnden uppsatta mål för ökad delaktighet och inflytande i budget. Frågan om delaktighet och inflytande är central för att skapa fredliga och inkluderande samhällen som är ett av de globala målen (mål 16). Elevers delaktighet liksom god samverkan med vårdnadshavare är också en förutsättning för delmålet inom samma mål, att skapa tillförlitliga och transparenta institutioner. Arbetet med skolans demokratiska uppdrag kan också förväntas bidra med måluppfyllelse för mål om minskad ojämlikhet (mål 10) där delmålen bland annat tar sikte på arbete med inkludering och lika rättigheter.

De globala målen utgör en del av Alingsås kommuns styrmodell och är inbäddad i Alingsås kommuns vision. För att förverkliga visionen har Kommunfullmäktige liksom Barn- och ungdomsnämnden som prioriterat mål att *"Alingsåsarna har inflytande, får god service och ett gott bemötande från kommunen"*.

Med utgångspunkt från de övergripande strategier som slagits fast för huvudmannens kvalitetsarbete arbetar förvaltningen med insatser för att undersöka hur arbetet med att stärka hur arbetet med elevers delaktighet och inflytande bedrivs på enheterna och dels att planera insatser som kan vidtas för att ytterligare utveckla elevers delaktighet och inflytande.

3. Huvudmannens ansvar

Elevers rätt till delaktighet formuleras uttryckligen i skollagen. Där finns bestämmelser om att barnets bästa ska vara utgångspunkten i utbildningen och att barnets inställning, så långt det är möjligt, ska klarläggas. Skollagen anger att elever ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör eleven och att åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till elevens ålder och mognad. Huvudmannen har ansvar att skapa förutsättningar för att skolans ska nå målen i skollagen och läroplanen.

Skolans värdegrundsarbete ska skapa ett klimat där elever känner sig trygga och respekterade. Det ska också främja likabehandling och elevers rätt till delaktighet och inflytande. Det är därför viktigt att de vuxna i skolan har likvärdiga förväntningar på, och skapar samma förutsättningar för, alla elever.

Inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete konstateras att det finns utarbetade former för formella forum för delaktighet och inflytande men att arbetet med delaktighet och inflytande inte är lika tydligt i skolornas beskrivningar och analyser av undervisningens kvalitet eller värdegrundsarbete. I nuläget får rektor stöd i arbete med analys av resultat och måluppfyllelse generellt. I arbetet för att stödja enheterna inom

område delaktighet och inflytande mer specifikt avser huvudmannen att tydligare följa upp och kartlägga skolornas arbete för att kunna identifiera vilka behov och förutsättningar som skolorna har.

4. Delaktighet och inflytande i Alingsås kommunala skolor

Barnombudsmannens rapport "Blir det någon skillnad" (2022) visar att elevers delaktighet i skolans beslutsfattande processer i klass- och elevråd, intressegrupper och i undervisningen ger många positiva effekter. Inte bara för eleven själv utan också för relationen mellan elev och lärare liksom för skolan som organisation. Regler och rutiner förbättras, engagemanget för den egna skolan ökar och skol- och klassrumsklimatet förbättras. När elever upplever att de blir lyssnade till och när de själva får vara med i beslutsfattandet accepterar de mer de beslut som fattas. Delaktighet främjar också själva lärandet. När elever uppmuntras att reflektera över sitt lärande, när lärprocessen i undervisningen blir synlig och begriplig för dem och de får inflytande i utformningen av undervisningen, stärks deras självkänsla. Det främjar välbefinnande, utveckling och goda skolresultat.

Arbetet med delaktighet och inflytande utgör en del av skolans värdegrundsarbete och ska ske genom demokratiska arbetsformer. Skolor med ett framgångsrikt värdegrundsarbete lyckas med att kombinera arbete för tillgängliga lärmiljöer och mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling tillsammans med elevers delaktighet och inflytande, både i och utanför undervisningen. Arbetet med delaktighet är således inte begränsat till endast kunskapsförmedling om demokratiska värderingar utan ska användas som en del i undervisningen. Genom demokratiska arbetsformer kan skolan förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Delaktighet ska genomsyra det sociala samspelet mellan lärare och elever där kvalitetsarbete och undervisning ska genomföras tillsammans med eleverna. Formerna för elevernas inflytande måste dock vara tydliga från början för att möjliggöra ett reellt inflytande för eleverna.

Delaktighet och lärande

Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar för att elevinflytandet ska vara en naturlig del av hela skolans arbete. Elevers inflytande och delaktighet utgör en del i skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete, där det parallellt bedrivs ett utvecklingsarbete inom barn- och elevhälsan med utgångspunkt från barnkonventionen och barns rättigheter däribland rätten till delaktighet och inflytande. I rapporten "Blir det någon skillnad" (BO 2022) redogörs för forskning som undersökt faktorer som påverkar elevers upplevda hälsa konstaterar att det finns ett tydligt samband mellan delaktighet i klassrummet och undervisningen, stöd från lärare och positiv hälsa. De elever som upplevde högre grad av delaktighet hade en mer positiv bild av, och känsla för, skolan. De upplevde att de klarade skolarbetet, hade bättre hälsa och kände att livet blev mer meningsfullt. Barn- och ungdomsförvaltningen har en

centralt samlad elevhälsa som leds lokalt av respektive rektor. Skolans styrdokument slår fast att elevhälsan i huvudsak ska arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Så att skolan kan erbjuda en inkluderande och tillgänglig undervisning som gör att elever i mindre utsträckning hamnar i utanförskap och drabbas av ohälsa.

Skolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar med att aktivt och medvetet påverka och engagera eleverna i att omfatta samhällets gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Inom ramen för respektive lärares undervisning sker olika typer delaktighet och inflytande via utvärderingar av undervisningsmoment, att eleverna får välja redovisningsformer och genom deltagande i planering av undervisningen.

Ett annat sätt som Alingsås kommunala skolor arbetar med för att stärka elevers delaktighet är elevledda utvecklingssamtal. I elevledda utvecklingssamtal deltar både lärare och vårdnadshavare där det är eleven som leder samtalet. I samtalet presenterar eleven sitt nuläge i de olika ämnena och uppfattning sitt lärande, ett urval av elevarbeten visas och presenteras och därefter bestäms specifika utvecklingsmål. I forskning om elevledda utvecklingssamtal konstateras att elevledda utvecklingssamtal ger eleven en fördjupad förståelse av sitt eget lärande och vilka steg som måste tas för att vidare utveckling ska ske liksom vårdnadshavarnas förståelse för skolans verksamhet och sina barns lärande.

Delaktighet och inflytande som en del i det demokratiska uppdraget

Elever har i enlighet med både skollagen och arbetsmiljölagen rätt till formellt demokratiskt inflytande genom elevråd och elevskyddsombud. Vid Alingsås kommunala skolor organiseras olika typer av formella forum för delaktighet och inflytande till exempel elevråd, fritidsråd och matråd. Om fler och olika forum erbjuds för delaktighet och inflytande ökar antalet elever i representationen. Eftersom barn och ungas engagemang och individuella resurser ser olika ut kan för få former för delaktighet leda till att endast de elever som är mest engagerade och intresserade av demokratifrågor ges möjlighet till delaktighet. Skolan behöver därför stötta, uppmuntra och möjliggöra för alla elever, även de som inte har intresset eller tror på demokratins former, att vara delaktiga på ett sätt som är anpassat och format utifrån eleverna själva. Ett litet utbud av former för deltagande riskerar också att skapa sårbar tillgång till delaktighet. Varje skola har därför ha en palett av metoder, former och arbetssätt för att kunna skapa förutsättningar för delaktighet och för att kunna möta elever med olika typer av engagemang och individuella resurser. Utöver elevråd och motsvarande former för delaktighet som beskrivs ovan så använder skolorna olika metoder för ökat elevinflytande. Klassråd är ett forum där alla elever får delta och vara med och påverka beslut som rör klassen, det kan vara dels frågor vad skolsocial karaktär (t.ex. vad en friluftsdag ska innehålla) eller sådant som mer direkt rör det dagliga arbetet (t.ex. framtagande av ordningsregler). Lärare arbetar också för att låta eleverna delta i att utforma undervisningen på olika sätt exempelvis genom att förslå innehåll i undervisning och föreslå arbetsmetoder (t.ex. skriva en text eller redovisa muntligt).

Elevers rätt till inflytande omfattar hela skoldagen, inklusive skolväg, matsal, raster, kompisar och fritids. Det pekar på ämnets bredd och att det kan se väldigt olika ut utifrån elevers individuella behov och förutsättningar, särskilt ur ett funktionshinderperspektiv.

Barn- och ungdomsförvaltningen kan konstatera att ett stort arbete görs utifrån att alla elever ska få rätt till inflytande över sin tid i skolan. Det finns tydliga indikationer på att barns aktiva delaktighet leder till ökad självkänsla, bättre kontakt med vuxna, större samarbetsförmåga och en mer positiv bild av det omgivande samhället. Barn som är delaktiga upplever sig mer respekterade av samhället. Det skapar en positiv spiral som leder till mer engagemang i, och intresse för, samhället i stort och ett aktivare medborgarskap. Som en del av studie- och yrkesvägledningen i arbetar skolorna med att utveckla elevernas valkompetens. Genom att stärka elevernas förmågor och färdigheter till val av moderna språk inför årskurs 6 liksom valkompetens inför val till gymnasiet ökar elevernas egenmakt genom att själva utöva inflytande i de beslut som rör dem.

Elevers inflytande kan stärkas genom att de ges möjligheter till att se lärandeprocessen som en helhet och att sätta in kunskaperna i ett sammanhang. Det kan bland annat innebära samarbete med det närliggande samhället. Om skolarbetet upplevs meningsfullt för eleverna motiverar det eleverna i deras lärande. Samverkan med samhället kan till exempel bestå av att hitta verkliga mottagare för elevarbeten. Redovisningar av temaarbeten kan göras inför publik, som föräldrar eller andra elever. I vissa skolor i Barn- och ungdomsförvaltningen visar elever upp sitt skolarbete i samband med öppet hus som ett sätt att knyta ihop skolan med övriga samhället.

Forskning visar att en elev kan uppleva sig delaktig även utan att aktivt påverka skolans verksamhet. Eleverna kan ingå i en gemenskap där det är möjligt att göra sin röst hörd, samtidigt som de förstår att det inte alltid är möjligt att påverka och ändra beslut. Med bakgrund mot detta är det viktigt att skolorna även har dialog om frågor som ligger bortom elevernas möjlighet att påverka, då det ger eleverna en känsla av sammanhang.

4.1.1 Samverkan med hemmet för och genom ökad delaktighet och inflytande

Föräldramöten, utvecklingssamtal, vårdnadshavarenkät och andra forum för samverkan ger vårdnadshavarna möjlighet till inflytande. När vårdnadshavarna får möjlighet till inflytande över skolan finns fler perspektiv på skolan och därigenom en större potential att utveckla skolan samt att förutsättningar finns för att vårdnadshavare ska känna ett större engagemang för skolan verksamhet. Skolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen har återkommande informationsmöten med vårdnadshavare i början av varje nytt verksamhetsår. Syftena med dessa informationsmöten är att informera om och ha dialog om skolan samt lägga grunder för ett gott samarbete med de olika roller och ansvar som skola och vårdnadshavare har för att eleverna ska nå målen med utbildningen. Dessa informationsmöten kompletteras också med andra forum för samråd, utifrån olika teman. Vårdnadshavarnas tankar, idéer och synpunkter tas tillvara på via dessa forum och möten, men även andra tillfällen när personal och vårdnadshavare möts t.ex. vid utvecklingssamtal. Utifrån detta utvecklar skolan kvaliteten i utbildningen genom att lyfta in vårdnadshavares perspektiv och idéer. Vidare samverkar skola och vårdnadshavare runt den enskilda eleven särskilt intensivt och avgörande blir samverkan stora stödinsatser t.ex. vid hög frånvaro eller för elever i behov av särskilt stöd.

4.2. Nyckeltal

För att följa arbetet för att nå de mål som Barn- och ungdomsnämnden beslutat om används ett urval av nyckeltal för att mäta kontinuerligt över tid. Nyckeltalen syftar till att indikera förändringar över tid liksom skillnader mellan huvudmannens enheter och mellan huvudmannen och andra huvudmän. Ett aktivt arbete med delaktighet och inflytande är framgångsfaktor för att nå såväl statens förväntan som kommunens vision med utbildningen.

Indikatorn för fullmäktiges mål rörande inflytande är ett index från den årliga enkät som elever i årskurs 8 besvarar. Barn- och ungdomsförvaltningen följer motsvarande nyckeltal för årskurs 2 och årskurs 5.

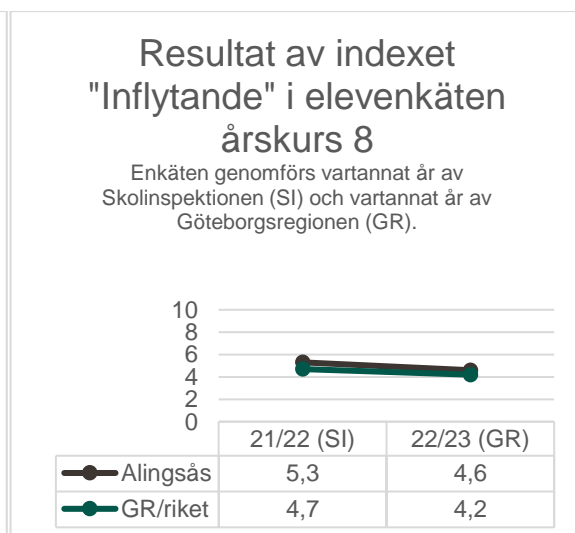
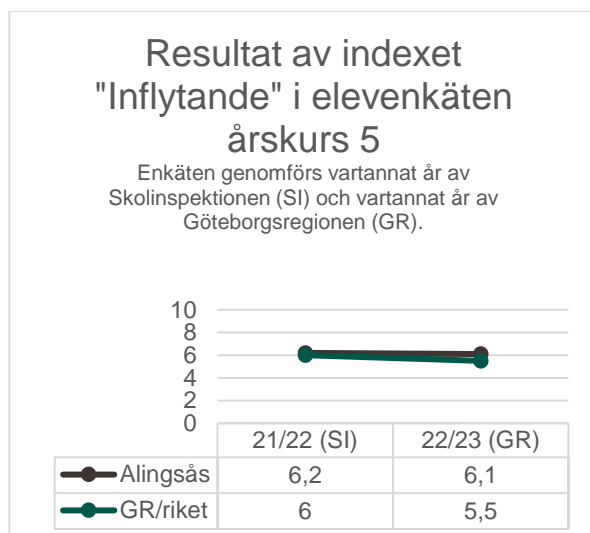
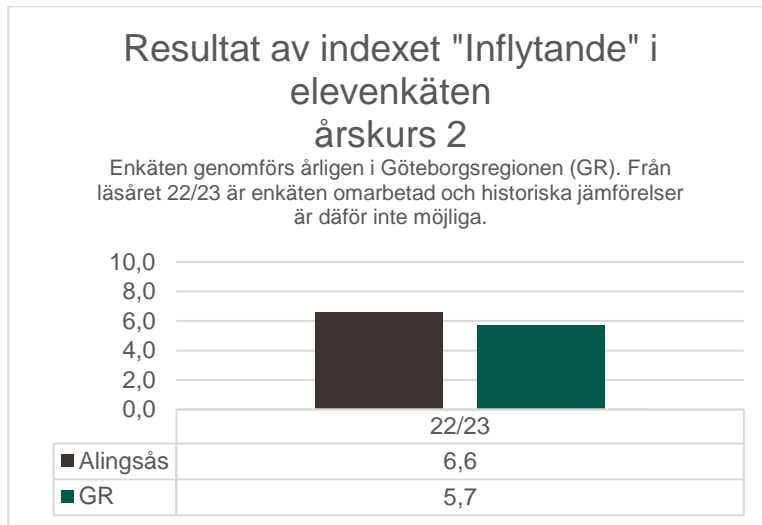
Utifrån de uppsatta målen har målvärden satts för elevenkäten i skola. Det är dels områdena "utbildningen"¹ (åk 2) "Information om utbildningen" (åk 5 och 8)², båda dessa områden berör information till eleverna om hur det går för dem i sin kunskapsutveckling. Dels är det området "inflytande"³, som berör elevernas möjlighet att påverka och ha inflytande över utbildningen och skolan. Elevenkäten har en god svarsfrekvens, 92% i årskurs 2, 90% i årskurs 5 och 81% i årskurs 8. Enkäternas frågor är formulerade utifrån skolans uppdrag och utgör också ett underlag för att utveckla utbildningen på respektive skola. Enkäten för årskurs 2 är omarbetat från och med detta läsår och därför är historiska jämförelsen inte möjliga. Elevenkäten för åk 5 och 8 omarbetades förra läsåret och därför finns endast två år att jämföra med.

¹ Indexet "utbildning" i årskurs 2 består av frågorna "förklarar lärarna så att du förstår?" "Berättar läraren hur det går för dig i skolarbetet?"

² Indexet "information om utbildning" i årskurs 5 och 8 består av frågorna "Hur ofta förklarar lärarna vad du ska göra på lektionerna så att du förstår?", "Tycker du att lärarna förklarar vad du behöver kunna för att nå kunskapskraven?", "Tycker du att du får veta hur det går för dig i skolarbetet?" och "Tycker du att utvecklingssamtalet är till hjälp för dig i skolarbetet?"

³ Index "inflytande" i årskurs 2 består av frågan "Får du vara med och bestämma hur ni arbetar i skolan?". Indexet "inflytande" i årskurs 5 och 8 består av frågorna " Hur mycket tycker du att ni elever får vara med och påverka hur ni ska arbeta på lektionerna?", "Hur mycket tycker du att de vuxna i skolan lyssnar på förslag från eleverna till exempel från klassråd eller elevråd?".

4.2.1 Nyckeltal inflytande

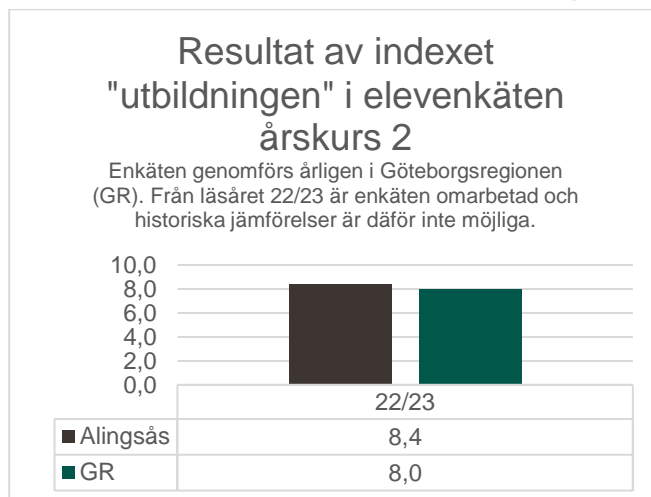
Differens högsta och lägsta värde mellan enheter	21/22	22/23
Inflytande åk 2	i.u.	3,8
Inflytande åk 5	2,5	3,4
Inflytande åk 8	1,8	0,8

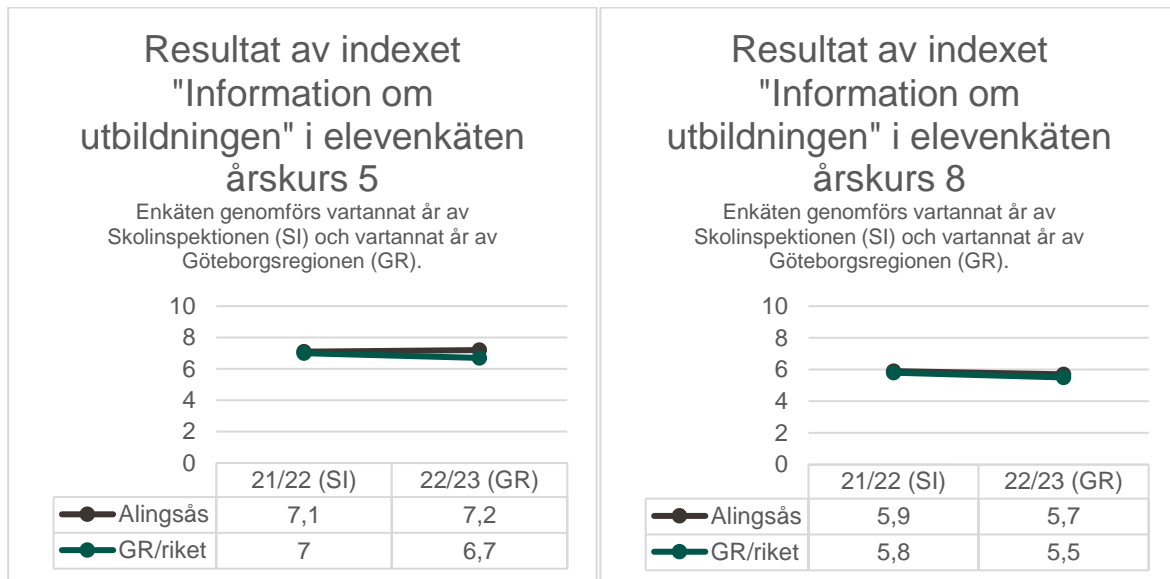
I samtliga årskurser har Alingsås kommuns ett högre värde än genomsnittet i Göteborgsregionen vad gäller värdena för inflytande. Utifrån enkätsvaren för årskurs 2 och 5 konstateras att det finns en spridning mellan enheter där det skiljer 3,8 poäng för årskurs 2 respektive 3,4 poäng mellan den skola med högst värde och den med lägst värde. Skillnaderna mellan enheterna i årskurs 8 är betydligt mindre, men kan också förklaras av att det endast är fyra enheter som ingår.

Med utgångspunkt från elevsvaren i årskurs 5 konstateras att elevernas genomsnittliga inflytande i Alingsås kommun är i stort sett oförändrat sedan föregående år. Däremot har differensen mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde ökat.

För årskurs 8 har värdet för elevernas genomsnittliga värde minskat i år i jämförelse med föregående år, för såväl Alingsås kommun som i övriga Göteborgsregionen. Skillnaden mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde har minskat sedan föregående år.

4.2.2 Information om utbildningen

Differens högsta och lägsta värde mellan enheter	21/22	22/23
Information om utbildningen åk 2	i.u.	1,9
Information om utbildningen åk 5	2,2	1,9
Information om utbildningen åk 8	1,4	0,8

Inom området "information om utbildningen" för årskurs 2 och årskurs 5 konstateras att värdena för skolorna i Alingsås kommun ligger över genomsnittet inom Göteborgsregionen. Det finns spridning mellan de olika skolorna inom Alingsås kommun, där det skiljer 1,9 poäng för såväl årskurs 2 och årskurs 5 mellan den skola med högst värde och den med lägst värde. Vid jämförelse med föregående år konstateras att differensen mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde har minskat.

För årskurs 8 har Alingsås kommun ett marginellt högre värde än Göteborgsregionen/riket över hela mätperioden. Både Alingsås och Göteborgsregionen/riket har minskat i år i jämförelse med föregående år. Differensen mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde minskat från föregående år.

5. Sammanfattning

Inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete konstateras att det finns utarbetade former för formella forum för delaktighet och inflytande såsom elevråd, fritidsråd och matråd samt klassråd men också mer undervisningsnära former såsom elevledda utvecklingssamtal. Inom ramen för respektive lärares undervisning används olika former för delaktighet och inflytande via utvärderingar av undervisningsmoment, att eleverna får välja redovisningsformer och genom deltagande i planering av undervisningen. Därtill arbetar skolorna med föräldramöten liksom vårdnadshavarenkäter.

Barn- och ungdomsförvaltningen följer nyckeltal inom områden rörande delaktighet och inflytande. I samtliga årskurser (2, 5 och 8) har Alingsås kommuns ett högre värde än genomsnittet i Göteborgsregionen vad gäller värdena för såväl området "inflytande" som "information om utbildningen". Utifrån enkätsvaren för årskurs 2 och 5 konstateras att det finns en spridning mellan enheter inom både området "inflytande" och "information om utbildningen". Skillnaderna mellan enheterna i årskurs 8 inom både frågeområdena är betydligt mindre, men kan också förklaras av att det endast är fyra enheter som ingår.

Med utgångspunkt från elevsvaren i årskurs 5 konstateras att elevernas genomsnittliga inflytande liksom värdet för "information om utbildningen" i Alingsås kommun är i stort sett oförändrat sedan föregående år. För årskurs 8 har värdet för såväl "inflytande" som "information om utbildningen" minskat i år i jämförelse med föregående år, för såväl Alingsås kommun som i övriga Göteborgsregionen. Skillnaden mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde har minskat sedan föregående år för båda områdena i årskurs 8 samt för "information om utbildningen" i årskurs 5. Däremot har differensen rörande värdet för inflytande i årskurs 5 ökat mellan den skolan med högst värde och den skolan med lägst värde.

Det finns en viss samvariation mellan enheter med hög måluppfyllelse där de också har högre resultat för elevinflytande. Detta speglar det som forskning på området har visat, att elever som har inflytande får ökad motivation och lär sig mer. Dessutom ökar möjligheterna att bli mer aktiva samhällsmedborgare och får på det sättet en demokratisk fostran. Vidare så innebär ett ökat elevinflytande att skolan får bättre kunskaper om elevernas behov och drivkrafter och har på så sätt lättare att utforma lärmiljöer som passar alla elever.

För att elevers deltagande ska bli effektivt och meningsfullt arbetar Barn- och ungdomsförvaltningen för att delaktighet och inflytande som förhållningssätt ska genomsyra elevens hela tid i skolan, alla dagar och hela dagen. Detta sker genom att systematiskt planera i olika typer av delaktighet löpande i syfte att det blir en integrerad del av skolans arbetssätt. Barn- och ungdomsförvaltningen kan konstatera att det till stora delar sker ett gott arbete ifrån om barns- och elevers inflytande, liksom samverkan med hemmen. Det finns dock skillnader mellan enheter och i huvudmannens uppföljning av enheternas arbete är det tydligt på vilket sätt elevers delaktighet och inflytande används i analysen av måluppfyllelse. I arbetet för att stödja enheterna inom område delaktighet och inflytande mer specifikt avser huvudmannen att tydligare följa upp och kartlägga skolornas arbete för att kunna identifiera vilka behov och förutsättningar som skolorna har.